

Павельєва Анна
Полтавський державний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка
Науковий керівник – доц. Разуменко О.А.

Концептуальна інтеграція ментальних просторів як інструмент формування неконвенційних виразних засобів художнього мовлення

Література другої половини ХХ ст. характеризується схильністю до містицизму, до занурення у підсвідоме, орієнтацією на вічні закони буття, творенням нової художньої реальності, нерівнозначної навколишній дійсності та експериментами з нею.

Матеріалом нашого дослідження є уривок з роману Річарда Гордона “Doctor in the House”. Вибір нами цього тексту не є випадковим з огляду на його яскраву метафоричність, на конвергенцію виразних засобів та насичення незвичними словесними образами.

Оригінальність авторського світосприйняття, матеріалізована в тексті “Doctor in the House”, спонукає до пошуку закономірностей взаємодії лінгвокогнітивних процесів, задіяних в осмисленні текстової дійсності. Проникнення в концептуальну композицію тексту уможливорює застосування методик та прийомів концептуального аналізу художнього тексту, що дозволяють об’єктивувати інтуїцію інтерпретатора тексту.

Інструментарій ефективного аналізу концептуального рівня художнього тексту забезпечує теорія концептуальної інтеграції, або блендінга, яку розробили М.Тернер та Ж.Фоконьє. Суть зазначеної теорії – у ментальному проектуванні структури знання з вхідних просторів у новий ментальний простір – інтегрований простір (blended space). Основою цього проектування є родовий простір (generic space), який задає організуючий фрейм для інтеграційного процесу. Блендінг дозволяє виявити значення, недосяжні при окремому розгляді кожного з вхідних просторів. У результаті концептуальної інтеграції знань з усіх вхідних просторів виникає кінцева, або емергентна структура (emergent structure) [4, с. 5-6].

При здійсненні концептуального аналізу обраного тексту ми керувалися методиками О.П.Воробйової, модифікуючи їх за потребами:

1) установлення в художньому дискурсі найбільш значущих рецептивних труднощів (осмислення студента одночасно як підсудного, грішника, боксера, корови);

2) виведення ключових концептуальних метафор тексту, що формують набір опозицій (екзаменатор – студент, наглядач – жертва, Бог – грішник, корова – болото);

3) відстеження динаміки ментальних просторів (простори “Усний іспит”, “В’язниця”, “Боксерський ринг”, “Чистилище”, “Болото”), взаємодія між конституентами яких утворює концептуальну мережу, а саме розкриття функціонування концептуальних схем, що мають спільний концепт мети –

СТУДЕНТ, але різні концепти джерела, зокрема: ПІДСУДНИЙ, СПОРТСМЕН, ГРІШНИК, ТВАРИНА;

4) синтезування інтегрованого простору, що уможливило реконструкцію прихованих і затемнених смислів тексту [2, с. 52].

Відповідно, композиційну організацію тексту в уривку з “Doctor in the House” визначають чотири концептуальні схеми: “ЕКЗАМЕН – ЦЕ ЗМАГАННЯ З БОКСУ”, “ЕКЗАМЕН – ЦЕ ДОПИТ”, “ЕКЗАМЕН – ЦЕ ЧИСТИЛИЩЕ”, “ЕКЗАМЕН – ЦЕ БОЛОТО”. Проектування знання про майже фізичний страх під час боксерського поєдинку, допиту або слухання справи (з можливим винесенням смертного вироку) на ситуацію письмового екзамену (який виявляється лотереєю), автор висміює нечесне оцінювання робіт і упередженість екзаменаторів по відношенню до студентів, які мусять викручуватись будь-якими способами. Опозиція цих концептуальних схем створює сатиричний ефект, і дає підстави для висновку, що у ХХ столітті, в епоху демократії, для успішного складання іспиту знань і ретельної підготовки може виявитись недостатньо. Утиски екзаменаторами студентів об’єктивуються в концептуальних метафорах: СТУДЕНТ – ЦЕ БОКСЕР, а ЕКЗАМЕНАТОР – ЦЕ ДОСВІДЧЕНИЙ БОКСЕР. У підґрунті словесного образу “*A false answer, and the god’s brow threatens like imminent thunderstorm*” [1, с. 7], лежить концептуальна метафора: ЕКЗАМЕНАТОР – ЦЕ БОГ, СТУДЕНТ – ЦЕ ГРІШНИК.

Таким чином, крізь призму чотирьох вхідних просторів, ми сприймаємо екзамен, як:

1) Допит у камері смертників, де студент – “нещасна жертва” – “*a poor victim*”, а професор – наглядач – “*invigilator*”, котрому допомагають двоє чергових “як полісмени, що розташовуються з боків лави підсудних у суді Олд Бейлі” – “*like the policemen that flank the dock at the Old Bailey*” [1, с. 7], байдужі і безпристрасні, навіть зверхні (екзаменатор сидить на підвищенні й стежить за будь-якими спробами списати).

2) Змагання з боксу за чітко встановленими правилами, де професори – боксери на пенсії, а студенти – боксери, яким ще належить здобути чемпіонський титул, оскільки екзамен – це протистояння студента і екзаменаторів – “*they are a straight contest between himself and the examiners*” [1, с. 6]. Студенти тут також виступають як “*група підтримки місцевої команди, яка щойно зазнала поразки у матчі на кубок*” – “*the supporters of a home team who had just been beaten in a cup tie*” [1, с. 9]. Після такого екзамену студенти онімілі, почуваються ніби після тяжкої аварії, не здатні усвідомити, що їх спіткало – “*it was like having a severe accident. <...> I was numbed, unable to realize what had hit me*” [1, с. 8].

3) Чистилище, де всемогутні екзаменатори – боги, судять студентів, що почуваються, наче грішники в Судний день.

4) Болото, де студент – корова, що борсається в ньому, борючись за життя, а питання екзаменатора, немов трясина, затягують його у пастку. У будь-якому разі атмосфера просякнута страхом.

Проектування знання з усіх названих просторів на простір усного іспиту утворює інтегрований простір: ЕКЗАМЕН – ЦЕ ОЧІКУВАННЯ ВИРОКУ, ФІНАЛЬНИЙ РАУНД БОКСЕРСЬКОГО ПОЄДИНКУ (АБО МАТЧУ НА КУБОК), СУДНИЙ ДЕНЬ, БОЛОТО (див. рис.).

Отже, такий випадок конвергенції концептуальних схем, що лежать у підґрунті словесних образів на позначення ситуації екзамену, дає нам повну картину почуттів студентів. Унаслідок концептуальної інтеграції вхідних ментальних просторів вибудовується новий інтегрований простір, в межах якого виникає нове знання – емергентна структура: екзамен – це тяжке випробування.

Література

1. *Практический курс английского языка. 4 курс / Под ред. В. Аракина.* – М., 2006. – р. 6-10.
2. *Воробьёва О. Художественная семантика: когнитивный сценарий / С любовью к языку: Сб. науч. тр. Посвящается Е.С.Кубряковой.* – М.; Воронеж; Российская академия наук. Ин-т языкознания; Воронежск. гос. ун-т, 2002. – С. 379-384.
3. *Margaret H. F. The Poem As Complex Blend: Conceptual Mappings of Metaphor in Sylvia Plath's 'The Applicant'//Language and Literature. Journal of the Poetics and Linguistics Association.* – London: Sage Publications. – 2005. – Vol.14, №1. – P. 25-44.
4. *Dancygier B. What Can Blending Do For You?//Language and Literature. Journal of the Poetics and Linguistic Association.* – London: Sage Publications. – Vol.15, №1. – P. 5-15.
5. *Ляшик О. Жанрова специфіка композиційно-сміслової структури поетичного тексту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі творів американського поетичного ренесансу): Дис. ... канд.філол.наук: 10.02.04 / Київ.нац.лінг.ун-т – К., 2006. – 69-72; 88-93; 168-175.*